

¹Буковинський державний медичний університет, Україна²Полтавський державний медичний університет, Україна**ДЕРИВАЦІЙНА ПРОДУКТИВНІСТЬ ГРЕЦЬКОГО ПРЕФІКСА ΣΥΝ-
/ΣΥΜ- У МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ****(на матеріалі анатомічних, фармацевтичних і клінічних термінів)**

Досліджено дериваційний потенціал грецького префікса *συν-/συμ-* (латинський аналог – *syn-/sym*) і його семантичні відтінки з огляду на належність до анатомічної, фармацевтичної та клінічної підсистем міжнародної латинськомовної медичної терміносистеми. У висновках зазначається, що максимальна активність префікса *syn-/sym-* спостерігається в клінічній термінології. В анатомічній термінології утвори із цим префіксом не є регулярними, що, на думку авторів, пояснюється традиційним й історично зумовленим переважанням у зазначеній підсистемі термінів латинського походження. Щодо фармацевтичної термінології, то в цьому проширку термінолексики яскраво виражена тенденція до постійного збільшення кількості номенів із досліджуваним префіксом, що використовують для номінації сучасних лікарських засобів.

Ключові слова: префікс *συν-/συμ-*, міжнародна латинськомовна медична термінологія, синтаксична конструкція.

*The derivational potential of the Greek prefix *συν-/συμ-* (Latin analogue – *syn-/sym*) and its semantic nuances have been studied in view of its belonging to the anatomical, pharmaceutical, and clinical subsystems of the international Latin medical terminology system. In the conclusions, it is emphasized that the maximum activity of the prefix *syn-/sym-* is observed in clinical terminology. In anatomical terminology, this prefix is not regular, which, according to the authors, is explained by the traditional and historically conditioned predominance of terms of Latin origin in the specified subsystem. As for pharmaceutical terminology, in this stratum, there is a pronounced tendency towards a constant increase in the number of terms with the studied prefix, which are used to nominate modern medicines.*

Key words: prefix *συν-/συμ-*, international Latin medical terminology, syntactic structure.

Вступ. Префіксальний спосіб термінотворення неодноразово ставав предметом вивчення вітчизняними та зарубіжними мовознавцями. Так, префікси греколатинського походження в українській філософській та медичній термінологіях досліджували Павло Содомора і Володимир Мартин (2011), давньогрецьким і латинським префіксам, уживаним у сучасній англійській юридичній та криміналістичній термінології, присвячена стаття Ірини Сай (2015), префіксальний спосіб утворення англійських архітектурно-будівельних термінів досліджувала Інна Кузнецова (2015), Наталією Мельничук (2022) здійснено аналіз словотвірного потенціалу ад'єктивних емотивних одиниць. У дисертаційних працях, присвячених становленню та розвитку медичних термінів на матеріалі сучасних європейських мов і захищених протягом останніх років, з-поміж іншого розглядається питання афіксального способу термінотворення (Германович Г., 2021; Дев'ятко Ю., 2021).

Актуальність пропонуваної розвідки зумовлена інтересом до словотвірного потенціалу латинських та давньогрецьких афіксів і терміноелементів (ТЕ), які й нині залишаються одним із основних джерел поповнення міжнародної латинськомовної медичної термінології.

Об'єктом дослідження обрано терміни, до складу яких входить префікс *syn-/sym*, а також їх фіксація і функціонування в трьох основних підсистемах міжнародної латинськомовної медичної термінології – анатомічній, фармацевтичній, клінічній.

За етимологією префікс *συν-/συμ-* – грецького походження і має первинне значення «з, разом із, одночасно». У сучасній медичній термінології цей префікс має значення –

«разом із, об'єднання, з'єднання, сполучення, взаємодія, одночасність» [1; 3; 5]. Варіант уживання в термінах префікса *syn-* або *sym-* пояснюється фонологічними законами латинської мови: спостерігається асиміляція на рівні фонем: перед губними кінцевий приголосний префікса *n* (*syn-*) уподібнюється до *m* → *sym-*.

Мета дослідження: дослідити дериваційні можливості префікса *syn-/sym-* та його семантичні відтінки з огляду на належність до анатомічної, фармацевтичної та клінічної підсистем міжнародної латинськокомовної медичної терміносистеми.

Основна частина. Анатомічна термінологія. Методом суцільної вибірки анатомічних термінів (АТ), представлених у навчальному посібнику «Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти)» [4], вибрано чотири АТ, утворені за допомогою префікса *syn-/sym-*: *syndesmosis*, *synchondrosis*, *synarthrosis*, *synostosis*. Об'єднує ці АТ те, що вони утворені за однією моделлю: першу позицію посідає префікс, другу – основа мотивуючого слова, кінцеву – суфікс *-osis*. Використовують ці терміни на позначення видів з'єднань кісток. Примітно, що частота використання цих АТ в анатомічній термінології нерівномірна. Так, термін *synchondrosis* (*syn-* + основа *chondr-* < *chondros* + *-osis*) є базовим компонентом для утворення 13 дво- і трислівних АТ, *syndesmosis* (*syn-* + основа *desm-* < *desmos* + *-osis*) – для 11 дво- і трислівних АТ. Дво- і багатослівні терміни з базовим компонентом *synarthrosis* і *synostosis* відсутні.

Детальний розгляд термінологічних сполучень (ТСС) із базовими термінами *synchondrosis* et *syndesmosis* (загальна кількість – 24 ТСС), засвідчив, що в анатомічній термінології переважають двослівні ТСС, утворені за зразком синтаксичної конструкції (СК) «узгоджене означення», де означенням зазвичай є прикметники-композиції (ПК) другої групи з двома родовими закінченнями.

Проілюструємо цю тезу на такому прикладі: [*syndesmosis*] *tibiofibularis* – *tibiofibularis* є ПК із компонентами *tibi-* < *tibia*, ae f + з'єднувальний голосний *-o-* + *fibul-* < *fibula*, ae f + суфікс *-ar-* + родові закінчення *-is* (для *m, f*) і *-e* (для *n*).

За цим же зразком утворені ПК, зафіксовані в ТСС *syndesmosis dentoalveolaris*, *syndesmosis radioulnaris*, *syndesmosis tympanostapedialis*. Варто наголосити, що всі наведені приклади мають синоніми: *syndesmosis dentoalveolaris* = *gomphosis*, *syndesmosis dentoalveolaris* = *articulatio radioulnaris*, *syndesmosis tibiofibularis* = *articulatio tibiofibularis*, *syndesmosis tympanostapedialis* = *ligamentum anulare stapediale* [3, с. 2261]. Переважна більшість ПК – латинського походження, окрім ПК *tympanostapedialis*, що є гібридним, адже першу позицію посідає основа іменника грецького походження: *tympan-* < *τύμπανον*, і *n* (*τύμπανον τό*).

Два ТСС утворені за зразком СК «неузгоджене означення» (безприйменникове керування): *syndesmoses cranii* et *syndesmoses thoracis*, а чотири номінації є трислівними ТСС зі змішаним типом означень: *syndesmoses columnae vertebralis*

(*syndesmoses*_{іменник Nom. plur.} + *columnae*_{іменник Gen, sing.} + *vertebralis*_{прикметник Gen, sing.}). Аналогічно утворені АТ *syndesmoses cinguli pelvici*, *syndesmoses cinguli pectoralis*, *syndesmoses membri superioris*.

Група ТСС із базовим терміном *synchondrosis* (sing.) / *synchondroses* (plur.) представлена:

- 1) шістьма двослівними АТ, утвореними за зразком СК «узгоджене означення», → *synchondrosis manubriosternalis*, *synchondrosis petrooccipitalis*, *synchondrosis costosternalis*, *synchondrosis sphenopetrosa*, *synchondrosis sphenothmoidalis*, *synchondrosis sphenoccipitalis*;
- 2) трьома двослівними АТ, утвореними за зразком СК «неузгоджене означення», → *synchondroses columnae*, *synchondroses cranii*, *synchondroses thoracis*;

3) двома АТ, що являють собою трислівні ТСС, утворені за зразком СК «узгоджене означення», → *synchondrosis intraoccipitalis anterior*, *synchondrosis intraoccipitalis posterior*;
4) одним трислівним АТ із різними типами означень → *synchondrosis costae primae*. Серед проаналізованих АТ з узгодженим означенням нами виокремлено п'ять конструкцій із гібридними ПК, як-от: *synchondrosis costosternalis*, в якому ад'єктивний композит *costosternalis* містить компоненти *cost-* <costa, ае $f_{\text{латинський іменник}}$ + *stern-* <sternon, $in_{\text{грецький іменник}}$ + суфікс- *al-* + родове закінчення *-is* (для *m*, *f*), *-e* (для *n*) та один ПК, що утворений шляхом складання основ грецького походження: [*synchondrosis*] *sphenoethmoidalis*.

Фармацевтична термінологія. У фармацевтичній термінології префікс *syn/sym-*, а також префіксоїд *syntho-* використовується як компонент для утворення тривіальних назв лікарських засобів. Сислове навантаження префікса єдине – він вказує на синтетичне походження лікарського засобу. Аналіз фармацевтичних словників [2; 6] засвідчив наявність значної кількості назв лікарських препаратів, утворених префіксально-суфіксальним способом за моделлю: *syn-* /*sym-* / префіксоїд *syntho-* + мотивуюча основа + суфікс *-in(um)*, e.g., *Synthomycinum*, *Synthophyllinum*, *Syncain(um)*, *Symparinu(um)*, *Synthoestrin(um)*, *Synthomycetinum* etc.

Префікс *syn-* /*sym-* зафіксований також у назвах препаратів, які постачають на фармацевтичний ринок під торговими марками: *Synacort* (*Hydrocortisonum*), *Synarel®* (*Nafarelini acetate*), *Symmetrel®* (*Amantadini hydrochloridum*).

Клінічна термінологія. Найчисельніша група термінів із префіксом *syn-/sym-* фіксується в клінічній термінології. Спектр відтінків значення досліджуваного префікса надзвичайно широкий: сумісність, e.g., *symbiosis*; аномалія розвитку, пов'язана зі зрощенням частин тіла, e.g., *sympus*; хірургічні операції з використанням сполучення частин, e.g., *synanastomosis*; сукупність ознак, об'єднаних спільним патогенезом, e.g., *syndromum* etc. Однослівні композити утворені за такими моделями:

- 1) «префікс + кінцевий ТЕ», e.g., *synaesthesia*, *sympathia*, *syngenesis* etc.;
- 2) «префікс + основа мотивуючого слова + суфікс», e.g., *synorchismus* (*syn-* + основа *orch-* <orchis + *-ismus*), *synfibrosis* (*syn-* + основа *fibr-* <fibra + *-osis*);
- 3) «префікс + основа мотивуючого слова + кінцевий ТЕ»: *synpsychalgia* (*syn-* + *psych*<psyche + *algia*), *synosteotomia* (*syn-* + *oste-*<osteon + *tomia*);
- 4) «префікс + основа мотивуючого слова + кінцевий ТЕ»: *sympathalgia* (*sym-* + *path-* <pathia <pathos + *algia*), *sympathectomia* (*sym-* + *path-* <pathia <pathos + *ectomia*);
- 5) «префікс + основа мотивуючого слова + суфікс»: *sympathismus* (*sym-* + *path-* <pathia <pathos + *ismus*);
- 6) «префікс + мотивуюче слово»: *symblypharon* (*sym-* + *blepharon*); *synthorax* (*syn-* + *thorax*).

Як видно з наведених прикладів, префікс *syn-/sym-* приєднується переважно до грецьких основ; гібридні терміни на кшталт «*synfibrosis*» трапляються укарай рідко.

Висновки. Здійснене дослідження засвідчило, що максимальна активність префікса *syn-/sym-* спостерігається в клінічній термінології. В анатомічній термінології утвори із цим префіксом не є регулярними, що, на нашу думку, пояснюється традиційним й історично зумовленим переважанням у зазначеній підсистемі термінів латинського походження. Щодо фармацевтичної термінології, то в цьому прошенні яскраво виражена тенденція до постійного збільшення кількості номенів із досліджуваним префіксом, що використовують для номінації сучасних лікарських засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєляєва О.М., Ждан В.М., Цісик А.З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник Латинсько-український медичний енциклопедичний словник: у 2 т., Т.2 N-W. К. : ВСВ «Медицина», 2020. 456 с.
2. Енциклопедичний тлумачний словник фармацевтичних термінів: українсько-латинськоросійсько-англійський: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / І. М. Перцев, Є. І. Світлична, О. А. Рубан та ін. ; за ред. В. П. Черниха. Вінниця : Нова книга, 2014. 824 с.
3. Ілюстрований медичний словник Дорналда. У 2 т. Т. 2. M-Z. 2003. 2688 с.
4. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / за ред проф. Черкасова В.Г. Вінниця: Нова Книга, 2010. 392 с.
5. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: у 4-х т. Т. 3 O-C / укладачі: Л. І. Петрух, І. М. Головка. К.: ВСВ «Медицина», 2016. 744 с.
6. Фармацевтична енциклопедія; голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних; 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : МОРІОН, 2010. 1632 с.